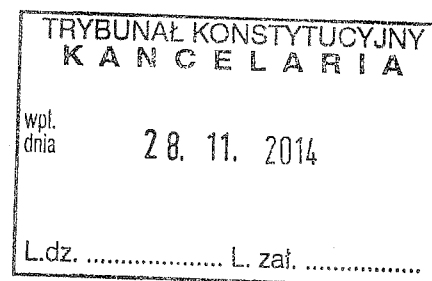

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Sygn. akt P 8/14
BAS-WPTK-567/14

Warszawa, dnia 28 listopada 2014 r.

Trybunał Konstytucyjny

Na podstawie art. 34 ust. 1 w związku z art. 27 pkt 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.), w imieniu Sejmu przedkładam wyjaśnienia w sprawie pytania prawnego Sądu Rejonowego w Koninie I Wydział Cywilny z 28 stycznia 2014 r. (sygn. akt P 8/14), jednocześnie wnosząc o **umorzenie postępowania** na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Uzasadnienie

I. Przedmiot kontroli, stan faktyczny i zarzuty pytającego sądu

1. Sąd Rejonowy w Koninie Wydział I Cywilny (dalej: sąd albo sąd pytający) w *petitum* pytania prawnego z 28 stycznia 2014 r. kwestionuje § 5 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 października 1991 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania przy zabezpieczaniu spadku i sporządzaniu spisu inwentarza (Dz. U. Nr 92, poz. 411; dalej: rozporządzenie) i art. 639 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.; dalej: k.p.c.) z art. 217, art. 84, art. 64 i art. 92 ust. 1 Konstytucji.

Artykuł 639 k.p.c. stanowi: „Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości określi szczegółowy tryb postępowania w sprawach unormowanych w niniejszym rozdziale”. Przepis ten ma charakter normy upoważniającej do wydania rozporządzenia m.in. w sprawach dotyczących zabezpieczenia spadku i spisu inwentarza.

Formą realizacji art. 639 k.p.c. jest rozporządzenie, którego § 5 ust. 1 brzmi: „Jeżeli postanowienie o zabezpieczeniu lub o sporządzeniu spisu inwentarza wydane zostało z urzędu lub na wniosek osoby nie mającej obowiązku uiszczenia kosztów sądowych, sąd postanawia ściągnięcie tych kosztów z majątku spadkowego”.

2. Pytanie prawne powstało w związku z toczącym się postępowaniem o przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza po R K , którego jedynymi uczestnikami są W K () oraz M K () (dalej także: spadkobiercy lub uczestnicy).

W dniu maja 2012 r. W K przyjęła przed notariuszem spadek z dobrodziejstwem inwentarza. W akcie notarialnym (nr repetytorium) oświadczyła, że spadkodawca nie zostawił testamentu. W związku z tym, jedynymi uprawnionymi z tytułu dziedziczenia są spadkobiercy, Zgodnie z art. 931 ust. 1 zd. 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 121; dalej: k.c.) zstępni oraz małżonek dziedziczą w częściach równych (z zastrzeżeniem, że część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż ¼ całości spadku).

W dniu czerwca 2012 r. sąd z urzędu postanowił o sporządzeniu spisu

inwentarza majątku spadkowego. Zarządzeniem z września 2012 r. Prezes Sądu Rejonowego w Koninie polecił wypłacić komornikowi kwotę zł na poczet postępowania tym zakresie. Po zakończeniu spisu inwentarza, października 2013 r. komornik sądowy postanowił o ustaleniu łącznej kwoty kosztów postępowania (zł) i wezwał sąd do wypłaty brakującej kwoty w wysokości zł a listopada 2013 r. odesłał do sądu akta ze spisem inwentarza.

3. W ramach zarzutów pytającego sądu sformułowanych w odniesieniu do zakwestionowanej ustawy, sąd stwierdza: „Wskazane w treści art. 639 k.p.c. upoważnienie nie zawiera jakichkolwiek wskazówek którymi powinien kierować się organ wydający rozporządzenie. Brak jest jakichkolwiek wytycznych dotyczących treści aktu wykonawczego. Konstatacja braku wytycznych jest równoznaczna z wadliwością upoważnienia i jego sprzeczności z art. 92 ust. 1 Konstytucji” (pytanie prawne, s. 2). Na marginesie należy zauważyć, iż żądanie oceny art. 639 k.p.c. powinno być ograniczone zakresowo do braku wytycznych dotyczących materii kosztów sądowych związanych ze spisem inwentarza z urzędu, nie zaś wszystkich spraw regulowanych w rozdziale II działu IV k.p.c.

Pozostała argumentacja dedykowana jest wykazaniu niekonstytucyjności rozporządzenia i dotyczy możliwości wprowadzania kosztów sądowych w drodze aktu wykonawczego. Sąd pytający stoi na stanowisku, iż koszty sądowe stanowią daninę publicznoprawną w związku z tym ich ustanowienie może mieć miejsce wyłącznie w ustawie. Swoje zarzuty sąd wiąże z niekonstytucyjnością § 5 ust. 1 rozporządzenia. Kwestionowany przepis „przełamuje konstytucyjny wymóg uregulowania ustawowego w sferze ciężarów nakładanych na obywateli. Tym samym powyższe rozporządzenie stanowi ewidentny przykład naruszenia norm konstytucyjnych z art. 84 i art. 217 Konstytucji. Wkracza bowiem ono w sferę wyłączności ustawy tj. nakaz[u] by pewne kwestie uregulowane [były] w całości na poziomie ustawowym” (pytanie prawne, s. 2). Sąd nie omawia naruszenia art. 64 Konstytucji odrębnie od pozostałych wzorców konstytucyjnych, nie powołuje też tego przepisu wprost w treści uzasadnienia pytania prawnego, stwierdzając jedynie ogólnikowo: „Rzeczpospolita Polska zaś chroni prawo do własności, innych praw majątkowych i prawo ich dziedziczenia. Zatem § 5 omawianego rozporządzenia wkracza w sferę praw i wolności ekonomicznych człowieka, dla której to sfery zastrzeżona jest jedynie ingerencja ustawowa” (pytanie prawne, s. 2).

W tym miejscu – jedynie sygnalizacyjnie – warto wskazać, iż argumentacja zawarta w pytaniu prawnym (uzasadnienie liczy niecałe 2 strony) jest lakoniczna w takim stopniu, że nasuwa wątpliwość, czy zawiera wymagane art. 32 ust. 1 pkt 3-4 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.; dalej: ustawa o TK) „uzasadnienie postawionego zarzutu, z powołaniem dowodów na jego poparcie”.

II. Analiza formalnoprawna

1. Zgodnie z art. 193 Konstytucji w związku z art. 3 ustawy o TK, każdy sąd może zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego (dalej: Trybunał albo TK) z pytaniem prawnym odnośnie do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na to pytanie zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Według utrwalonej linii orzeczniczej Trybunału, każde pytanie prawne powinno spełniać trzy przesłanki formalne: 1) podmiotową – z pytaniem prawnym może zwrócić się do Trybunału sąd, 2) przedmiotową – przedmiotem pytania prawnego może być wyłącznie ocena zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, 3) funkcjonalną – musi zachodzić związek pomiędzy rozstrzygnięciem Trybunału a rozstrzygnięciem konkretnej sprawy zawisłej przed sądem wnoszącym pytanie prawne (zob. np. postanowienia TK z: 29 maja 2000 r., sygn. akt P 13/99; 10 października 2000 r., sygn. akt P 10/00; 27 kwietnia 2004 r., sygn. akt P 16/03; 6 lutego 2007 r., sygn. akt P 33/06; 27 marca 2009 r., sygn. akt P 10/09; a także piśmiennictwo: Z. Czeszejko-Sochacki, *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym*, Warszawa 2003, s. 216 i n.; R. Hauser, A. Kabat, *Pytania prawne jako procedura kontroli konstytucyjności prawa*, „Przegląd Sejmowy” 2001, nr 1, s. 31 i n.; A. Wasilewski, *Przedstawianie pytań prawnych Trybunałowi Konstytucyjnemu przez sądy (art. 193 Konstytucji)*, „Państwo i Prawo” 1999, nr 8, s. 27 i n.; M. Wiącek, *Pytanie prawne sądu do Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2011, s. 61 i n.).

Należy podkreślić, że konieczność zaistnienia przesłanki funkcjonalnej nakłada na pytający sąd szczególne obowiązki. Nie sprowadzają się one wyłącznie do wykazania zależności między odpowiedzią na pytanie a rozstrzygnięciem sprawy toczącej się przed sądem, ale dotyczą również takiego postępowania sądu, który

będzie zmierzał „we własnym zakresie do wyjaśnienia wątpliwości, biorąc pod uwagę w szczególności zasadę niesprzeczności systemu prawa, zasadę nadrzędności oraz dyrektywę nadawania przepisom i normom prawnym takiego znaczenia, które w sposób optymalny realizowałyby wartości konstytucyjne” (postanowienie TK z 4 października 2010 r., sygn. akt P 12/08). Ważne w takim stanie rzeczy jest ustalenie, czy istnieje możliwość interpretacji i zastosowania zakwestionowanych przepisów w zgodzie z Konstytucją (wyrok TK z 18 listopada 2010 r., sygn. akt P 29/09 i powołana tam literatura).

2. Analizowane pytanie prawne spełnia zarówno przesłankę podmiotową, jak i przedmiotową: pochodzi od podmiotu uprawnionego do złożenia pytania – Sądu Rejonowego w Koninie i dotyczy przepisu ustawy. Zasadnicze wątpliwości nasuwa natomiast, w ocenie Sejmu, spełnienie przesłanki funkcjonalnej.

3. Rozważania należy rozpocząć od ustalenia, czy w trybie pytania prawnego dopuszczalna jest ocena konstytucyjności upoważnienia ustawowego do wydania rozporządzenia, skoro norma tego rodzaju nie może stanowić samodzielnej podstawy rozstrzygnięcia sądu.

W odniesieniu do tego zagadnienia brak jednoznacznej linii orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego (M. Wiącek, *op. cit.*, s. 173). W wyrokach wskazujących na dopuszczalność takiej oceny argumentuje się m.in., że: „[...] upoważnienie ustawowe nie może być samo w sobie podstawą orzeczenia sądowego, niemniej jednak jego poprawność (lub wadliwość) konstytucyjna może w pewnych sytuacjach mieć znaczenie dla sądu orzekającego w konkretnej sprawie” (wyroki TK z: 19 czerwca 2008 r., sygn. akt P 23/07; 23 listopada 2010 r., sygn. akt P 23/10; 9 marca 2011 r., sygn. akt P 15/10). Do takiej sytuacji należy na pewno zaliczyć konieczność oceny zgodności przepisów rozporządzenia z kwestionowanym aktem ustawowym. „Niedopuszczalnym byłoby bowiem zastosowanie jako wzorca badania rozporządzenia, przepisu upoważniającego, który mógłby okazać się niezgodny z Konstytucją” (wyrok TK z 24 marca 2003 r., sygn. akt P 14/01).

W przedmiotowej sprawie pytający sąd nie ogranicza się do wskazania jako przedmiotu rozstrzygnięcia przepisu upoważniającego, ale powołuje go wraz z przepisem rozporządzenia. Taka konfiguracja może stanowić podstawę do rozpoznania w trybie pytania prawnego przepisu upoważniającego (M. Wiącek, *op.*

cit., s. 177).

Podobne stanowisko odnaleźć można w orzecznictwie Trybunału. „Jak bowiem wskazywano [...], uznanie niezgodności z Konstytucją delegacji ustawowej powoduje «konsekwencje – co rozumiałe – także w stosunku do ściśle powiązanego z nią rozporządzenia wykonawczego do ustawy. Nie może bowiem funkcjonować w obrocie prawnym rozporządzenie wykonawcze do ustawy niemające punktu zaczepienia w ustawie» (wyrok TK z 12 września 2006 r., sygn. K 55/05, OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 104). Ewentualne uznanie niezgodności z Konstytucją [tu: § 5 ust. 1 rozporządzenia – uwaga własna] będzie miało wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, na tle której [sąd – uwaga własna] dostrzegł wątpliwość konstytucyjną. Jednakże również ewentualne orzeczenie Trybunału o niezgodności z Konstytucją art. 8 pkt 2 ustawy o KSAP [tu: art. 639 k.p.c. – uwaga własna] zawierającego upoważnienie ustawowe ma znaczenie dla kierunku jej rozstrzygnięcia, skoro spowoduje odpadnięcie podstawy obowiązywania wskazanego przepisu rozporządzenia” (wyrok TK z 9 marca 2011 r., sygn. akt P 15/10). Innymi słowy, zgodnie z systemowymi regułami walidacyjnymi, derogacja delegacji ustawowej sprawia, że „traci moc również akt wykonawczy wydany na podstawie tego przepisu” (m.in. wyroki TK z 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 34/99; 31 marca 2009 r., sygn. akt K 28/08; 11 lutego 2010 r., sygn. akt K 15/09; 24 września 2014 r.; sygn. akt K 35/12).

Biorąc powyższe pod uwagę, zdaniem Sejmu, art. 639 k.p.c. będący przepisem upoważniającym do wydania rozporządzenia może stanowić przedmiot kontroli w niniejszym postępowaniu.

4. Powyższe nie przesądza jeszcze o spełnieniu przesłanki funkcjonalnej. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału „Na sądzie stawiającym pytanie prawne ciąży [...] powinność stosownego do charakteru sprawy odrębnego wskazania, w jaki sposób zmieniłoby się rozstrzygnięcie sądu w zawistej przed nim sprawie, gdyby określony przepis prawny utracił moc obowiązującą w skutek orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego o jego niezgodności z Konstytucją” (patrz np. postanowienia TK z: 27 marca 2009 r., sygn. akt P 10/09; 16 października 2012 r., sygn. akt P 29/12; 17 lipca 2014 r., sygn. akt P 28/10). W literaturze stwierdzono, iż przy ocenie dopuszczalności pytania prawnego można posłużyć się swoistym „testem funkcjonalności”. Zgodnie z nim należy pozytywnie odpowiedzieć na pytanie: „Czy

istnieje możliwość, że rozstrzygnięcie konkretnej sprawy będzie odmienne, gdyby doszło do eliminacji niekonstytucyjnej normy prawnej wskutek orzeczenia Trybunału, od rozstrzygnięcia, które mogłoby zapaść przy wykorzystaniu powyższej normy?" (M. Wiącek, *op. cit.*, s. 221).

Należy zauważyć, że *in casu* sąd nie kwestionuje konstytucyjności samego wymogu ponoszenia przez spadkobiercę kosztów sądowych ściąganych z majątku spadkowego przyjętego z dobrodziejstwem inwentarza. Zarzuty nie dotyczą zatem braku zgodności z Konstytucją istnienia w porządku prawnym tego typu obowiązku czy też mechanizmu ponoszenia kosztów. Sąd kwestionuje natomiast możliwość domagania się kosztów sądowych na podstawie przepisów wykonawczych do ustawy oraz niekonstytucyjnie sformułowaną delegację ustawową do wydania rozporządzenia, które reguluje m.in. kwestię kosztów sądowych.

Trudno na tej podstawie przewidywać, iż ewentualna ustawowa sanacja dotychczasowej regulacji prawnej po ewentualnie niekorzystnym dla ustawodawcy orzeczeniu TK, będzie skutkować zmianą treści samego obowiązku. Zdaniem Sejmu orzeczenie o niekonstytucyjności będzie prowadziło do konieczności zmiany jedynie podstawy prawnej wymogu ponoszenia wyżej wskazanych kosztów sądowych, w tym ponownego sformułowania przepisu upoważniającego.

Pozostaje jednak pytanie, czy w sytuacji stwierdzenia niekonstytucyjności art. 639 k.p.c. – przy założeniu, że Trybunał zdecydowałby o natychmiastowej utracie mocy obowiązującej kwestionowanej regulacji – sąd nie będzie musiał, odmiennie niż przewidują to zakwestionowane przepisy, orzec o kosztach postępowania.

5. Koszty sądowe obejmują opłaty i wydatki, zaś do ich uiszczenia zobowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki, chyba, że ustawa stanowi inaczej (art. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1025; dalej: u.k.s.).

Opłacie podlega wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego jakim jest postępowanie spadkowe (art. 3 ust. 2 pkt 7 lit. a u.k.s.). Opłatę stałą w kwocie 50 zł pobiera się od wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, zabezpieczenie spadku, sporządzenie spisu inwentarza, odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 49 ust. 1 u.k.s.). Jednocześnie ustawodawca przewidział katalog wyłączeń obowiązku ponoszenia opłaty od wniosku, w tym będącego podstawą

wszczęcia postępowania z urzędu (art. 95 ust. 1 pkt 4 u.k.s.).

Katalog przykładowych wydatków określono w art. 5 u.k.s. Wśród wydatków znajdują się między innymi wynagrodzenie i zwrot kosztów poniesionych przez biegłych, tłumaczy oraz kuratorów ustanowionych dla strony w danej sprawie (pkt 3) jak i wynagrodzenie należne innym osobom lub instytucjom oraz zwrot poniesionych przez nie kosztów (pkt 4). Z kolei zgodnie z art. 83 ust. 1 u.k.s.: „Jeżeli przepisy ustawy przewidują obowiązek działania i dokonywania czynności połączonej z wydatkami z urzędu, sąd zarządzi wykonanie tej czynności, a kwotę potrzebną na ich pokrycie wykląda tymczasowo Skarb Państwa. Dotyczy to także dopuszczenia i przeprowadzenia przez sąd z urzędu dowodu niewskazanego przez stronę”.

W postępowaniu dotyczącym kosztów sądowych stosuje się wprost przepisy k.p.c., chyba, że ustawa stanowi inaczej (art. 8 ust. 1 u.k.s.).

Zgodnie z regułą zawartą w art. 520 § 1 k.p.c. „[...] każdy uczestnik postępowania nieprocesowego ponosi koszty, które sam wydatkował bezpośrednio lub które powstały na skutek uwzględnienia przez sąd jego wniosku o przeprowadzenie określonych czynności procesowych, z czego wynika, że wedle tej reguły nikt nikomu nie zwraca poniesionych kosztów. Oznacza to, że jeżeli jest kilku uczestników postępowania i żaden z nich nie zgłosił wniosku o zasądzenie kosztów, sąd wydaje rozstrzygnięcie o kosztach według formuły tego przepisu, czyli orzeka, że każdy z uczestników ponosi koszty związane ze swoim udziałem w sprawie. Podobne rozstrzygnięcie zapada w sytuacji, kiedy jest tylko jeden uczestnik, będący wnioskodawcą” (A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*, Oficyna 2008/LEX, komentarz do art. 520 k.p.c.).

Należy zgodzić się ze stanowiskiem, iż „[p]oprzez koszty związane z własnym udziałem w sprawie należy rozumieć koszty związane z podejmowaniem określonych czynności procesowych w interesie tegoż uczestnika” (P. Pruś [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. M. Manowska, Warszawa 2011, s. 1016).

Z zasady, iż każdy ponosi koszty swojego postępowania wynika, że: „1) każdy uczestnik postępowania ponosi koszty związane z poszczególnymi czynnościami, których dokonał; 2) każdy uczestnik postępowania ponosi koszty związane z jego działaniem; 3) każdy uczestnik postępowania ponosi koszty związane z czynnościami procesowymi sądu, podjętymi w jego interesie. [...] Zasada ta obowiązuje także wtedy, kiedy postępowanie nieprocesowe zostaje wszczęte

z urzędu (A. Zieliński [w:] *op. cit.*, s. 927, patrz też: J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012, s. 120; W. Siedlecki, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988, s. 60).

Należy zauważyć, iż w sytuacji gdy dane postępowanie jest prowadzone w interesie tylko jednego uczestnika (np. postanowienie o stwierdzenie nabycia spadku), uczestnik ten jest obowiązany zwrócić koszty pozostałym uczestnikom postępowania (A. Zieliński [w:] *op. cit.*, s. 929). Gdyby natomiast wnioskodawca był jedynym uczestnikiem postępowania, powinien on ponieść wszystkie koszty, niezależnie od wyniku sprawy oraz tego czy działał z własnej inicjatywy czy na polecenie sądu (wyrok Sądu Najwyższego z 3 czerwca 1954 r., sygn. akt C 6/54). Co do zasady uznaje się, iż w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku interes wszystkich uczestników postępowania jest zbieżny, natomiast dopiero różne udziały w spadku mogłyby rzutować na różny stopień zainteresowania w wyniku postępowania, o którym mowa w art. 520 § 2 k.p.c. (J. Gudowski [w:] *op. cit.*, s. 122 i cytowana tam literatura oraz orzecznictwo).

Zgodnie z art. 108 § 1 k.p.c. „Sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony” (art.108 § 1 k.p.c.). Dodatkowo zgodnie z art. 108 [1] k.p.c. „Jeżeli w toku postępowania sąd nie orzekł o obowiązku poniesienia kosztów sądowych lub orzeczeniem nie objął całej kwoty należnej z tego tytułu, postanowienie w tym przedmiocie wydaje na posiedzeniu niejawnym sąd, przed którym sprawa toczyła się w pierwszej instancji”.

Powyższe przepisy znajdują zastosowanie również w postępowaniu nieprocesowym (A. Góra-Błaszczkowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz. Tom III, Artykuły 507-729*, red. H. Dolecki, Warszawa 2011, s. 71; Z. Świeboda, K. Piasecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 506-1088*, Warszawa 2012, s. 56; J. Gudowski [w:] *op. cit.*, s. 122; P. Pruś [w:] *op. cit.*, s. 1016), co oznacza, iż sąd będzie obowiązany określić koszty sądowe w orzeczeniu kończącym postępowanie. W związku ze sprawą, w której Skarb Państwa ponosi tymczasowo koszty postępowania w sprawie sporządzenia spisu

inwentarza wydaje się konieczne określenie tych kosztów po zakończeniu spisu, a więc zastosowanie art. 108 k.p.c. Taką wykładnię potwierdza kwestionowany art. 5 ust. 1 rozporządzenia, zgodnie z którym na sąd został nałożony obowiązek wydania postanowienia o kosztach sądowych.

Należy odnotować jednak odmienne stanowisko, zgodnie z którym: „Najwłaściwsze wydaje się, aby w tych wypadkach sąd z urzędu w ogóle nie orzekał o zwrocie kosztów między uczestnikami ani nie zamieszczał w sentencji postanowienia rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, ponieważ należy uznać, że art. 520 § 1 wyłącza zastosowanie normy z art. 108 § 1” (P. Telenga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012, s. 692)

6. Wszczęcie postępowania w przedmiocie wykonania postanowienia sądu o sporządzeniu spisu inwentarza może nastąpić na wniosek osoby będącej wnioskodawcą w postępowaniu sądowym bądź na polecenie sądu, gdy postanowienie podlega wykonaniu z urzędu. Zgodnie z art. 637 k.p.c. legitymacje do złożenia wniosku o sporządzenie spisu inwentarza posiada każdy kto uprawdopodobni, że jest spadkobiercą, uprawnionym do zachowku lub zapisobiercą, albo wykonawcą testamentu, wierzycielem mającym pisemny dowód należności przeciwko spadkodawcy lub właściwym urzędem skarbowym. Natomiast zgodnie z art. 637 § 2 k.p.c.: „W wypadkach przewidzianych w ustawie postanowienie o spisaniu inwentarza wydaje się z urzędu”. Postanowienie o spisaniu inwentarza z urzędu sąd spadku wydaje w dwóch wypadkach:

a) gdy złożono oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza a inwentarz nie był wcześniej sporządzony (art. 644 k.p.c.);

b) do czasu objęcia spadku przez spadkobiercę, jeżeli inwentarz nie był sporządzony (art. 666 k.p.c.).

Praktyczne znaczenie tego rozróżnienia przejawia się w finansowaniu wydatków ponoszonych przez komornika przy sporządzaniu spisu inwentarza oraz ponoszeniu opłaty egzekucyjnej przewidzianej w art. 53 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1376; dalej: u.k.s.e.), zgodnie z którą za dokonanie spisu inwentarza albo innego spisu majątku pobiera się stałą opłatę w wysokości 10% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego za każdą rozpoczętą godzinę.

Co istotne, dokonanie spisu na wniosek (osób wymienionych w art. 637 k.p.c.)

komornik uzależnia od uiszczenia – zobowiązani w takiej sytuacji są wnioskodawcy – zaliczki na wydatki gotówkowe oraz wniesienia opłaty określonej w art. 53 u.k.s.e. Brak natomiast, jak się wydaje, podstaw do pobierania zaliczkowego należności na wydatki oraz opłaty, gdy sąd z urzędu poleca przeprowadzenie spisu inwentarza – co miało miejsce w niniejszej sprawie.

Problematyka kosztów postępowania w sprawie wykonania spisu inwentarza unormowana jest w § 5 rozporządzenia. Zgodnie z jego ust. 1 jeżeli postanowienie o sporządzeniu spisu inwentarza zostało wydane z urzędu lub na wniosek osoby niemającej obowiązku uiszczenia kosztów sądowych, sąd postanawia ściągnięcie tych kosztów z majątku spadkowego. Stosownie natomiast do ust. 2 § 5 rozporządzenia, sąd może w celu zaspokojenia należności z tytułu kosztów pobrać odpowiednią sumę z pieniędzy spadkowych złożonych do depozytu sądowego lub z rachunku bankowego, w tym stanowiącego wkład oszczędnościowy spadkodawcy, po przedłożeniu bankowego dowodu oszczędności. Sąd może również zarządzić sprzedaż odpowiedniej części ruchomego majątku spadkowego, oznaczając przy tym sposób sprzedaży. Dokonanie sprzedaży zleca się komornikowi.

Jak wynika z powyższego, w przypadku zlecenia komornikowi sporządzenia spisu inwentarza przez sąd należna opłata podlega ściągnięciu z majątku spadkowego po sporządzeniu spisu inwentarza, na mocy postanowienia sądu. W takim przypadku, po dokonaniu spisu inwentarza, komornik powinien ustalić koszty postępowania egzekucyjnego (art. 770 k.p.c.), a następnie zwrócić się do sądu, który wydał postanowienie o spisie, o wydanie zarządzenia o ściągnięciu należnej komornikowi opłaty stałej z majątku spadkowego. Po otrzymaniu decyzji sądu w formie postanowienia komornik egzekwuje opłatę, stosując przepisy o egzekucji świadczeń pieniężnych. Wydanie przez sąd postanowienia nakazującego ściągnięcie kosztów z majątku spadkowego jest zatem wypełnieniem nakazu wynikającego z § 5 ust. 1 rozporządzenia.

Mimo, iż wykładnia literalna § 5 rozporządzenia wskazuje na konieczność ściągnięcia kosztów spisu inwentarza z majątku spadkowego, nie ulega wątpliwości, że postanowienie wydane na podstawie § 5 rozporządzenia musi przybrać formę tytułu egzekucyjnego, a zatem wskazywać kto jest zobowiązany do uiszczenia kosztów i z jakiego majątku (przedmiotów) ma się dokonać ich zaspokojenie (ewentualnie – jak wskazano powyżej – sąd może także, stwarzając prawną podstawę, określić sposób zaspokojenia wskazany w ust. 2 § 5 rozporządzenia).

W tym miejscu ponownie trzeba wskazać, iż uczestnikiem w postępowaniu prowadzonym przez komornika, mającym na celu sporządzenie spisu inwentarza, są przede wszystkim wszyscy spadkobiercy (w niniejszej sprawie zmarłego), albowiem postępowanie to dotyczy ich praw. Prawidłowe brzmienie postanowienia o pobraniu kosztów spisu inwentarza powinno zatem wymienić uczestników postępowania oraz przedmioty, do których wartości ogranicza się odpowiedzialność za te koszty. Jak wskazuje się w judykaturze termin „majątek spadkowy” w kontekście § 5 rozporządzenia, w sytuacji przyjęcia przez uczestników spadku, nie może być traktowany inaczej, jak tylko majątek będący własnością uczestników, z którego poszczególnych przedmiotów może być prowadzona egzekucja celem ściągnięcia kosztów postępowania zmierzającego do spisania inwentarza (zob. przykładowo postanowienie Sądu Okręgowego w Szczecinie z 2 października 2013 r., sygn. akt I Cz 772/13).

7. Analiza procedury ponoszenia kosztów sądowych wskazuje zatem, że sąd będzie obowiązany określić i zarządzić ściągnięcie kosztów postępowania również po ewentualnym wyroku Trybunału Konstytucyjnego w przedmiocie niezgodności z Konstytucją kwestionowanych przepisów. W tym znaczeniu wyrok Trybunału pozostanie bez wpływu na orzeczenie o kosztach sądowych.

Jak wskazano wcześniej, konieczność ponoszenia wydatków wynika z ogólnej reguły zawartej w art. 520 § 1 k.p.c., zgodnie z którą każdy uczestnik postępowania ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie. Mająca charakter szczególny regulacja § 5 ust. 1 rozporządzenia wyłącza stosowanie innych zasad rozliczenia kosztów, w tym zasad ogólnych, właściwych dla trybu postępowania, w którym dana sprawa się toczy. Jej derogacja (wskutek ewentualnego wyroku TK) spowoduje, że *in casu* nastąpi „powrót” do zasad ogólnych, tj. art. 520 k.p.c., co jednak w sprawie rozpatrywanej przez pytający sąd pozostanie bez praktycznego znaczenia.

Sejm dostrzega, iż uchylenie mocy obowiązującej art. 639 k.p.c. spowoduje modyfikację „źródła” ponoszenia kosztów sądowych. Obecnie koszty te powinny być ściągane z majątku spadkowego, zaś po ewentualnym wyroku Trybunału Konstytucyjnego uchylającym kwestionowane przepisy koszty te powinni pokryć uczestnicy (spadkobiercy). Zasadniczo nie zmienia się jednak podmiot obowiązany pokryć koszty postępowania.

W tym miejscu Sejm pragnie ponownie zauważyć, iż przedmiotem pytania prawnego nie jest dopuszczalność ściągania kosztów sądowych z majątku spadkowego, majątku spadkobiercy czy Skarbu Państwa, ale regulowanie obowiązku ponoszenia kosztów sądowych w przepisach aktu podustawowego. Tylko przyjęcie, iż zarzuty sądu obejmowałyby również kwestie istoty (dopuszczalności) obowiązku ściągania kosztów sądowych z majątku spadkowego, czyniłby w obecnej konfiguracji prawnoprocesowej zasadnym merytoryczne rozstrzygnięcie pytania prawnego przez Trybunał. W takiej sytuacji treść zarzutów korelowałaby ze skutkiem ewentualnego orzeczenia o niekonstytucyjność kwestionowanych przepisów. Pamiętać należy, że Trybunał Konstytucyjny „[...] jest przy tym związany treścią oraz granicami rozpatrywanego pytania prawnego. Nie może – wychodząc poza granice określone w pytaniu – wyręczać sądu pytającego w doborze argumentacji adekwatnej do podnoszonych w pytaniu prawnym wątpliwości” (np. postanowienia TK z: 15 października 2009 r., sygn. akt P 120/08; 24 września 2013 r., sygn. akt P 5/13).

8. Na marginesie warto wskazać, iż 26 sierpnia 2014 r. do Sejmu wpłynął rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 2707/VII kad.). Jak wskazuje się w uzasadnieniu projektu, głównym jego celem „jest zmiana przepisów o odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe polegająca na wprowadzeniu zasady odpowiedzialności z tzw. dobrodziejstwem inwentarza (tj. do wysokości wartości aktywów spadkowych), w miejsce obowiązującej obecnie zasady odpowiedzialności nieograniczonej [...]”

Jednocześnie projekt uwzględnia to, aby powyższa zmiana nie stała się źródłem nadmiernych, niepotrzebnych kosztów ponoszonych przez spadkobierców, a zarazem nie odbiła się niekorzystnie na wierzycielach spadkowych. W przypadku odpowiedzialności spadkobierców z dobrodziejstwem inwentarza podstawowe znaczenie ma rzetelne ustalenie stanu majątku spadkowego. W świetle obowiązujących przepisów stan majątku spadkowego ustala odpłatnie komornik sądowy (ewentualnie urząd skarbowy). W ten sposób naraża się spadkobierców na koszty, w tym obejmujące konieczność wyceny aktywów spadkowych z udziałem biegłych rzeczoznawców. Koszty te mogą sięgać nawet kilku tysięcy złotych. Należy zatem wprowadzić rozwiązanie, które by te nadmierne koszty ograniczyło. Celom tym

służy przewidziana w projekcie instytucja «prywatnego» wykazu inwentarza [...]».

Co istotne, projekt zakłada również zmiany przepisów k.p.c. dotyczących postępowania w przedmiocie spisu inwentarza w tym także, kwestionowanego art. 639 k.p.c. oraz przepisów u.k.s.c. Jak podkreśla wnioskodawca, zmiany te są podyktowane „koniecznością wyłączenia możliwości powierzania wykonywania postanowienia o zabezpieczeniu spadku oraz postanowienia o sporządzeniu spisu inwentarza naczelnikom urzędów skarbowych, a także dostosowania, zawartego w art. 639 k.p.c., upoważnienia do wydania przez Ministra Sprawiedliwości rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawach o zabezpieczenie spadku i spisu inwentarza do wymagań wynikających z art. 92 ust. 1 Konstytucji. Z tego też względu niezbędne jest przeniesienie szeregu uregulowań zawartych obecnie w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 października 1991 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania przy zabezpieczaniu spadku i sporządzaniu spisu inwentarza (Dz. U. Nr 92, poz. 411) do Kodeksu postępowania cywilnego wobec ich ustawowego charakteru. Dotyczy to w szczególności kwestii nadzoru sądu nad organami wykonującymi czynności zabezpieczania spadku i sporządzania spisu inwentarza, w tym skargi na czynność komornika, oraz przepisów o postępowaniu w przedmiocie zabezpieczenia spadku i sporządzenia spisu inwentarza.

Przedmiotowy projekt dokonuje nowelizacji ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych polegającej na wprowadzeniu do tej ustawy regulacji dotyczących kosztów sądowych związanych z wykonywaniem postanowienia o zabezpieczeniu spadku lub spisie inwentarza. *De lege lata* materia ta jest uregulowana we wspomnianym rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 1 października 1991 r.

[...] Uregulowanie w Kodeksie postępowania cywilnego postępowania w przedmiocie zabezpieczenia spadku i sporządzenia spisu inwentarza jest bardzo ogólne i nie obejmuje wszystkich kwestii związanych z funkcjonowaniem tych instytucji. Szczegółowe zasady i tryb postępowania przy zabezpieczeniu spadku i sporządzaniu spisu inwentarza określono w rozporządzeniu [...] Tymczasem zakres regulacji zawartych w tym akcie prawnym budzi poważne wątpliwości w zakresie zgodności z Konstytucją. Wiele norm sformułowanych w rozporządzeniu ma bowiem ustawowy charakter. Dotyczy to w szczególności kwestii nadzoru sądu nad organami wykonującymi czynności zabezpieczania spadku i sporządzania spisu inwentarza,

w tym skargi na czynność komornika, oraz przepisów o postępowaniu w przedmiocie zabezpieczenia spadku i sporządzenia spisu inwentarza, a także kosztów tych postępowań. Niezbędne jest zatem przeniesienie szeregu uregulowań zawartych obecnie w ww. rozporządzeniu do Kodeksu postępowania cywilnego. Zawarte w przywołanym rozporządzeniu regulacje, które nie mają charakteru ustawowego [...] zostaną przeniesione do rozporządzenia wydanego na podstawie projektowanego art. 639¹ k.p.c.”.

Jak wynika z powyższego, wnioskodawca dostrzega, iż obecne regulacje zawarte zarówno w art. 639 k.p.c. jak i przepisach rozporządzenia, mogą budzić wątpliwości natury konstytucyjnej, a projektowane zmiany mają dążyć do ich usunięcia.

9. Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, Sejm wnioskuje o **umorzenie postępowania** na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

MARSZAŁEK SEJMU

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Radosław Sikorski".

Radosław Sikorski